

NIEUWSBRIEF NUMMER 1; JAARGANG 2024

1. Voorwoord

In deze nieuwsbrief het programma van de terreinbezoeken die dit voorjaar weer beginnen. Het is weer een leuk programma geworden met dank aan de deelnemers waar we te gast mogen zijn en natuurlijk Willem. Na alle nattigheid hebben we allemaal extra veel zin in het voorjaar en de zomer. We zijn nog bezig met een aantal terreinbezoeken erbij in het najaar. Die vindt u dan in de volgende nieuwsbrief.

2. Certificaat aanvragen 2024

Dit jaar zijn er 38 nieuwe deelnemers bijgekomen. Zij hebben per 1-1-2024 een nieuwe SNL aanvraag gedaan via een natuurcollectief of hebben een al lopende beschikking overgenomen. We zijn bezig met het indienen van de aanvragen voor het certificaat.

3. Verantwoording 2023

We hebben al veel verantwoordingen van 2023 binnen. Als u dat nog niet gedaan hebt, kunt u dan zorgen dat we de verantwoordingen voor 1 april binnen hebben? Dat geldt niet voor de mensen die nu met de aanvraag bezig zijn, die hoeven pas te verantwoorden over 2024. In de bijlage het format verantwoording 2023. Maar als u een eigen format hebt wat voor u goed werkt is dat ook prima. Waar u dan alleen op moet letten of alles wat gevraagd wordt er in staat. Dat kunt u checken aan de hand van het format verantwoording 2023.

4. APK's

In februari en maart zijn we een aantal dagen in Gelderland geweest voor de APK. We bereiden de APK zelf thuis voor en nemen dan een uur de tijd om samen met u uw administratie door te nemen. Tijdens het individuele gesprek wordt het handboek geactualiseerd, waar nodig wordt de nieuwe beschikking verwerkt in het handboek en werkplan. Extra aandacht wordt besteed aan de huidige situatie van dit moment (is die veranderd?) en hoe men de ontwikkeling of instandhouding van de eigen natuur volgt. Voor onszelf zijn het inspirerende en gezellige dagen. Willem zorgt altijd voor heerlijke koeken en op Nationale Vrouwendag zelfs voor een bloem voor de vrouwen 😊. In het najaar gaan we weer verder, eerst gaan we de terreinbezoeken in.

3. Terreinbezoeken 2024

Opgeven terreinbezoek graag via Anke info@part-ner.nl

Wilt u erbij vermelden met hoeveel personen u wilt komen?

Cursus onderhoud en snoei van hoogstamfruitbomen

Op 13 april is er een cursus onderhoud en snoei van L01.09 Hoogstamfruitbomen. Bij het onderhoud van fruitbomen is het van belang dat de algemene verzorging op orde is. Op deze ochtend leren we wat goede verzorging van bomen inhoudt. Daarna nemen we het

snoeigereedschap ter hand en snoeien we de bomen in de juiste vorm voor groei of juist vruchtproductie. Aan bod komen de verschillende boomvormen van appel, peer en pruim. Het terreinbezoek vindt plaats op landgoed 't Broekmaatje in Warnsveld. Voor materiaal en gereedschap vragen we een bijdrage van € 10 per deelnemer.

Verdroging en Watercrassula in vochtige duinvalleien

Op 17 mei is er een terreinbezoek op landgoed Het Watergat II over N08.03 Vochtige duinvalleien, N10.02 Vochtig hooiland en N17.04 Eendenkooi. Recent zijn er hydrologische ingrepen gedaan om het gebied vochtig te houden. De hydroloog die dit uitgevoerd heeft, is aanwezig en zal zijn keuzes toelichten. Vestiging van Watercrassula vormt een bedreiging voor de natuur in Zeeland. Laura van Veenhuizen van Stichting Bargerveen is gespecialiseerd in dit plantje. Zij geeft een presentatie en laat in het veld zien welke handvaten een beheerder heeft voor de bestrijding.

Workshops graslandmonitoring

Voor het beheer van kruidenrijke graslanden gebruiken wij de inmiddels welbekende methode “ontwikkelen van kruidenrijkgrasland” van Wim Schippers. Het is effectief, laagdrempelig en houdt rekening met gebruik. Op de workshops wordt de monitoring van deze methode aangeleerd. In een representatief vak van 5 bij 5 meter worden de plantensoorten geteld zonder dat u de namen allemaal hoeft te kennen. Dit aantal vertelt in welke fase het grasland zich bevindt. Het is zeer aan te bevelen om meerdere keren een Workshop over graslanden bij te wonen. Dit jaar zijn er workshops in:

18 mei	Schipluiden, Zuid-Holland
18 mei	Geesteren, Achterhoek
18 mei	Liempde, Noord-Brabant
1 juni	Spijkerboor, Noord-Holland
1 juni	Opende, Groningen

Landelijke kruidenrijk graslanddag 23 mei

Deze dag wordt georganiseerd door het Adviesloket Bodem & Natuur, in samenwerking met de FPG, Part-Ner en Boerennatuur. Voor deelnemers van Part-Ner geldt deze dag als terreinbezoek. Verderop in de nieuwsbrief vindt u meer informatie over deze dag en een link naar het opgaveformulier. De kosten voor deze dag zijn € 70 , dat is inclusief koffie, thee en de lunch. De locatie is Landgoed Den Aalderdinck, Laag Zuthum vlakbij Zwolle.

Beheer, ontwikkeling en bodem van natuurlijke graslanden

Op 31 mei zijn we te gast bij Hanneke Hietink, zij is eigenaar van landgoed Het Lange Broek en werkt voor de collectieven van Utrecht en Zuid-Holland. Hanneke beheert al enkele jaren met de methode “ontwikkelen van kruidenrijk grasland” met speciale aandacht voor het bodemleven. Nieuwe deelnemers uit Utrecht en Zuid-Holland zijn extra welkom om elkaar en Hanneke te ontmoeten.

Beheer van rietland en moeras

Op 7 juni is er een terreinbezoek over rietlanden op landgoed Lindevallei bij Wolvega, Friesland. Aansluitend liggen terreinen van It Fryske Gea, we hopen dat de beheerder van hen ook mee gaat naar het terreinbezoek. Willem van Boschinga gaat mee als deskundige.

Beheer en knelpunten van kruidenrijke akkers

Op 14 juni is er, onder voorbehoud dat we een deskundige kunnen vinden voor die dag, een terreinbezoek over N12.05 Kruiden & faunarijke akkers in Groningen. In Onstwedde liggen een aantal akkers van deelnemers en van Natuurmonumenten. De akkers lijken qua kruidenrijkdom achter te blijven, mogelijk door storende lagen in de bodem.

Beheer en soorten van vochtig hooiland

Op 14 juni bezoeken we het gebied van Frans Evers in Zelhem. Hij heeft een N10.02 Vochtig hooiland met poelen. Hij past nabeweiding toe. Naast hem ligt hooiland van Natuurmonumenten dat 10 jaar geleden is ingericht. Willem van Boschinga gaat mee als deskundige.

Maatschappelijke positie van een landgoed

Op 28 juni bezoeken we landgoed Oud Berkenroede. Door een samenloop van omstandigheden kwam het landgoed knel te liggen tussen een vervuilend bedrijf en een bos met ongewenste gasten. Door zich constructief op te stellen naar de gemeente en andere overheden, heeft de eigenaar dit weten te keren. Op dit terreinbezoek licht hij toe hoe hij het gebied rond het landgoed heeft weten te verbeteren.

Inrichting en beheer van kruidenrijke akkers

Op 5 juli gaan we met akker-deskundige Peter Verbeek verschillende N12.05 Kruidenrijke akkers bezoeken. Peter Verbeek heeft recent een akker ingericht. Daarnaast bezoeken we diverse nieuwe akkers van deelnemers. Peter Verbeek kan op dit terreinbezoek handvaten aandragen om de inrichting te laten slagen.

Bodem en graslanden

Op 23 augustus bekijken we de bodem van BuitenInn in Raalte. Ze hebben verschillende graslanden en doen mee met het graslandproject in Overijssel. Naast grasland beheren ze een vochtig hooiland. Op dit terreinbezoek gaan we de bodem bekijken en welke vegetatie daar bij hoort.

Beheer van een weidevogelgebied

Op 6 september is er het terreinbezoek over N12.02 graslanden, N10.02 vochtig hooiland, N05.03 Veenmoeras. We zijn te gast bij Sietse de Boer in zijn gebied de Bokkewiel in Boornzwaag. Hij leidt ons zelf rond en verteld hoe hij het beheer voor de weidevogels succesvol aanpakt.

Nulmeting van houtopstanden met drones

Op 11 oktober is het terreinbezoek over bossen in Overijssel. Landgoed Bruine Haar heeft de houtopstanden laten opmeten door het bedrijf Claer Timber Analytics. Door drones en het kaartenprogramma ArcGis in te zetten kan dit bedrijf heel precies de het volume hout inschatten. Zo kan er op tijd gedund worden en hoeft Bruine Haar minder in te planten. Het bosbeheer wordt (kosten) efficiënter en kan het landgoed behouden blijven voor de toekomst.

Hagen gezocht

Met Part-Ner willen we een workshop heggenvlechten organiseren. We zijn op zoek naar een geschikte heg/locatie waar we dit kunnen leren. Bent u eigenaar van een heg die u wilt leggen en heeft u een heg die aan de onderstaande voorwaarde? Zou u dan contact op willen nemen met willem.schulte@part-ner.nl. Alvast bedankt.

De heg

- is 2 meter of hoger
- moet minimaal 2-3 jaar vrijuit hebben kunnen groeien
- de stammetjes moeten onderaan minimaal 5 cm dik zijn.
- is langer dan 40 meter

Datum	Provincie	Beheertype	Titel	Plek	Onderwerp
13 april 2024 10.00 – 13.00	Achterhoek Warnsveld Lg 't Broekmaatje	L01.09 Hoogstamboomgaard	Cursus snoei- en onderhoud van hoogstamfruitbomen	12	Verzorging van fruitbomen en snoeivormen voor appel, peer en pruim voor fruitproductie
17 mei 2024 10.00 – 14.00	Zeeland Renesse Het Watergat II	N08.03 Vochtige duinvallei	Verdroging en Watercrassula in vochtige duinvalleien	25	Maatregelen tegen verdroging in duinvalleien en aanpak Watercrassula
18 mei 2024 10.00 – 12.30	Zuid Holland Schipluiden Hoeve Ackerdijk	N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	Workshop graslandmonitoring	12	Telmethode om de kruidenrijkdom te volgen uit de methode van “ontwikkelen kruidenrijk grasland”
18 mei 2024 10.00 – 12.30	Achterhoek Geesteren	N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	Workshop graslandmonitoring	12	Telmethode om de kruidenrijkdom te volgen uit de methode van “ontwikkelen kruidenrijk grasland”
18 mei 2024 10.00 – 12.30	Noord-Brabant Liempde	N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	Workshop graslandmonitoring	12	Telmethode om de kruidenrijkdom te volgen uit de methode van “ontwikkelen kruidenrijk grasland”

23 mei 2024 Hele dag	Overijssel Laag Zuthem Den Alderinck	N12.02 Kruiden- en faunarijck grasland	Landelijke kruidenrijck graslanddag	100	Voor opgave zie verderop in de nieuwsbrief
31 mei 2024 10.00 – 14.00	Utrecht Langbroek Het Lange Broek	N12.02 Kruiden- en faunarijck grasland	Beheer & ontwikkeling en bodem van natuurlijk graslanden	25	Praktische invulling van de methode “ontwikkelen van kruidenrijck grasland”
1 juni 2024 10.00 – 12.30	Noord-Holland Spijkerboor	N12.02 Kruiden- en faunarijck grasland	Workshop graslandmonitoring	12	Telmethode om de kruidenrijckdom te volgen uit de methode van “ontwikkelen kruidenrijck grasland”
1 juni 2024 10.00 – 12.30	Groningen Opende	N12.02 kruiden- en faunarijck grasland	Workshop graslandmonitoring	12	Telmethode om de kruidenrijckdom te volgen uit de methode van “ontwikkelen kruidenrijck grasland”
7 juni 2024 10.00 – 13.00	Friesland Lindevallei	N05.02 Gemaaid rietland, N05.03 Veenmoeras & N06.01 Veenmoerrietland en moerasheide	Beheer van rietlanden	25	Rietteelt, riet- en moerasbeheer in de Lindevallei

14 juni 2024 10.00 – 13.00	Achterhoek Zelhem	N10.02 Vochtig hooiland	Beheer en soorten van vochtig hooiland	25	Beheer, soorten en gebruik van een vochtig hooiland met na-beweiding
14 juni 2024 10.00 – 13.00	Groningen Onstwedde e.o.	N12.01 Kruidenrijke akker	Inrichting en beheer van kruidenrijke akker	25	Ontwikkeling van kruidenrijke akker
28 juni 10.00 – 13.00	Achterhoek Almen Oud Berkenroede	Ter inspiratie	Maatschappelijke positie van een landgoed	25	Door constructief op te stellen heeft een landgoed bedreigingen om kunnen zetten naar herstel en uitbreiding
5 juli 2024 10.00 - 13.00	Noord-Brabant Eindhoven e.o.	N12.01 Kruidenrijke akker	Inrichting en beheer van kruidenrijke akkers	25	Langs diverse natuurakkers in Brabant met een deskundige om beheer, inrichting en knelpunten te bespreken
12 juli 2024 10.00 -13.00	Noord-Brabant Strabrechtse heide	N7.01 Droge heide N06.04 Vochtige heide	Beheer van weidse heideterreinen	25	Beheer en knelpunten van de Strabrechtse heide
23 augustus 2024 10.00 – 13.00	Overijssel Rijssen BuitenInn	Bodem en graslanden	Herkennen bodemtypen en processen	25	Samenhang bodem en graslanden

6 september 2024 Tijd volgt	Friesland Boornzwaag 't Bokkewiel	N10.02 Vochtig hooiland	Beheer van een weidevogelgebied	25	Beheer en gebruik van natuurgebied met grasland, (veen)moeras, vochtig hooiland
11 oktober 2024 Tijd volgt	Overijssel Langeveen Lg Bruine Haar	N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos N16.03 Droog bos met productie	Nulmeting van houtopstanden met drones	25	Landgoed de Bruine Haar heeft een nulmeting laten doen met behulp van drones en ArcGis.

4. Landelijke Kruidenrijk Graslanddag in Overijssel

23 mei 2024

Hele dag

Locatie: Landgoed Den Alerdinck te Laag Zuthem

Organisatie: Loket Bodem en Natuur, in samenwerking met de Federatie Particulier Grondbezit, Boeren Natuur en Part-Ner.

Van de website van Loket Bodem en Natuur www.bodemennatuur.nl

In mei zijn alle kruidenrijke graslanden weer op hun mooist en goed te inventariseren.

Maar hoe krijg je de kruiden erin?

Wat is het verschil tussen ontwikkeling en instandhoudingsbeheer?

Welke rol speelt bemesting hier?

En nog veel meer vragen gaan we bij de kop pakken samen met jullie: boeren, particulieren, landgoedeigenaren, agrarische collectieven en natuurbeheerders! Want in het veld zit de ervaring.

Onder kruidenrijk grasland verstaan wij: grasland bestaande uit inheemse, streekeigen grassen en kruiden. We zijn de afgelopen jaren zoveel mooie, (niet verwachte) resultaten en inzichten tegen gekomen dat we die graag met jullie willen delen. Daarom besloten we als Adviesloket Bodem & Natuur om samen met de Federatie Particulier Grondbezit, Part-Ner en Boeren Natuur een landelijke kruidenrijk graslanddag over het HOE te organiseren;

– Hoe ontwikkel je grasland naar kruidenrijk grasland, zonder in te zaaien?

– Hoe ziet instandhoudingsbeheer van kruidenrijk grasland eruit per grondsoort?

– Hoe is de relatie tussen bodemgezondheid en een natuurlijke kruidenrijke vegetatie?

– Hoe beïnvloed waterpeilbeheer en maai- en afvoerbeheer de ontwikkeling van kruidenrijk grasland?

De ochtend van deze dag zal in het teken staan van kennisdeling over de samenhang tussen bodemgezondheid en graslandvegetatie en het beheer daarvan. Daarnaast is de gelijke taal tussen boer en boswachter over graslandbeheer, over zowel de ontwikkeling als de instandhouding van natuurlijk kruidenrijk grasland, een belangrijke rode draad van deze dag.

Een inkijk in de lezingen en workshops:

– Hanneke Hietink (Bodemwereld) laat met haar microscoop op groot scherm zien wat er in de bodem leeft en gaat dit duiden. Dit doen we met bodemmonsters van de percelen die met de excursies in de middag bezocht worden.

– Peter Takens (Takens Kringloopadvies) gaat ons leren over verschillende beweidingvormen en hun invloed op de vegetatie. We hebben in gesprekken vaak gemerkt

dat boswachters en ecologen hier minimale kennis over hebben. Er is zoveel meer dan inscharen of drukweiden!

– Boki Luske (Louis Bolk instituut) neemt ons mee in het onderzoek kruidenrijke graslanden (N12.02) bij Staatsbosbeheer.

– Wim Schippers (Aardewerk advies) verteld over Boeren Binnen Gezonde Grenzen. Hoe ecologische waarden weer een bijproduct kan worden van een goed agrarisch verdienmodel.

– Kees van Bochove (Datura) neemt ons mee in het project ‘Sensorisch Landschap’. Hierbij is met verschillende methoden, waaronder eDNA, naar het bodemleven gekeken.

– Kristianne van der Put (Adviesloket Bodem & Natuur / Vlechtwerk) gaat met u op de zoektocht naar ver verschaalde graslanden op de zandgronden. Wat is hier aan de hand? en wat staat ons te doen? ‘Verschaald tot je een ons weegt.’

’s Middags gaan we naar buiten; met gutsen en grondboren bekijken we de bodemtoestand, we voeren een telvak uit om de graslandvegetatie te typeren en gaan met elkaar in dialoog over het beheer van het grasland.

Wij willen de kruiden- en faunarijke graslanden in Nederland weer laten floreren en hierbij kunnen landbouw en natuur elkaar versterken. Komt u ook?

Locatie van deze dag is Landgoed Den Aalderdinck, Laag Zuthum (vlakbij Zwolle en met zand, veen én klei op loopafstand). Centraal in het land met alle grondsoorten, dus iedereen is welkom om te leren en te delen!

Kaarten kosten 70 euro incl. btw.

Kaarten koopt u via Go Tickets.

<https://www.nowonlinetickets.nl/Shop/EventDetails/174349B014CE1B2E3C85E86FA3708482>

5. Tot slot

Geef u tijdig op via het mailadres info@part-ner.nl. Voor het certificaat ‘moet’ u elke drie jaar een terreinbezoek bijwonen, dus let daar ook op. De tijd gaat zo snel, dat voor u het weet bent u alweer aan de beurt.

Wij hopen velen van u te ontmoeten dit jaar.

Willem Schulte
Anke van Dijk
Tineke de Vries